

**До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії
у Державному закладі «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.**

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора політичних наук, професора Ю. В. Узун
на дисертацію Євченко Романа Ігоровича
на тему «Інституціоналізація лобізму в процесах
врегулювання політичних конфліктів»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 –
політологія, в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки**

На підставі матеріалів дисертаційної роботи та наукових публікацій Р. Євченко з обраної теми «Інституціоналізація лобізму в процесах врегулювання політичних конфліктів» офіційний опонент прийшла до висновку про комплексне наукове опрацювання обраної теми та наукову новизну проведеного дослідження.

Робота виконана на високому науковому рівні, відповідно до цілей та завдань, сформульованих автором та відповідає всім вимогам, що пред'являються до такого рівня кваліфікаційних робіт.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження визначається тим, що інституціоналізація лобізму відіграє важливу роль у врегулюванні політичних конфліктів, особливо в умовах динамічних змін внутрішньої політики в Європі та Україні. Європейські країни стикаються зі зростаючими викликами, такими як посилення популізму, кризи довіри до традиційних інституцій та соціальна поляризація, що ускладнює пошук компромісів між зацікавленими сторонами. Лобізм, будучи формалізованим та прозорим, може сприяти конструктивному діалогу між урядом, бізнесом та громадянським суспільством, допомагаючи знижувати напругу та забезпечувати стабільність. В Україні процес євроінтеграції стимулює реформування інституційних механізмів, де лобізм може стати ефективним інструментом для врахування різних інтересів у прийнятті рішень. Інституціоналізація лобізму також важлива для забезпечення легітимності політичних процесів та запобігання неформальному впливу на владу, що знижує ризик корупції та підвищує прозорість. Таким чином, розвиток лобістських практик може стати одним із ключових елементів для ефективного врегулювання політичних конфліктів як на національному, так і на європейському рівнях. Дослідження лобізму набувають актуальності і через зміну його репутаційного статусу: від непрозорого впливу до легітимного інструменту врегулювання інтересів у демократичних процесах. Така трансформація вимагає глибшого розуміння його ролі в забезпеченні прозорості, підзвітності та ефективності політичного прийняття рішень. Все це вимагає нових підходів та методів наукових

досліджень. Отже, дослідження Р. Євченко дозволяє отримати цінні знання, які можуть бути використані для покращення процесів регулювання лобізму в Україні, підвищення рівня політичної культури громадян та забезпечення прозорих і демократичних процедур лобіювання, що і обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами забезпечується тим, що дисертаційне дослідження Євченко Р.І. виконано в рамках науково-дослідницької теми кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення» (номер державної реєстрації 0109U000215).

Наукова новизна отриманих результатів підтверджується тим, що ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження переконливо доводить, що дана робота є унікальним та самостійним дослідженням інституціоналізації лобізму в процесах врегулювання політичних конфліктів. В сукупності нові науково обґрунтовані результати є суттєвими для розвитку політології з огляду на зростання ролі лобістських інституцій у формуванні політичного діалогу, забезпеченні балансування інтересів різних соціальних груп та підвищенні прозорості процесів прийняття рішень. Отримані результати сприяють поглибленню теоретичного розуміння лобізму як важливого механізму політичної комунікації та інструменту попередження і врегулювання політичних конфліктів, що має особливе значення в умовах демократичних трансформацій та інституційних реформ.

Достовірність проведеного наукового дослідження підтверджується ґрунтовним аналізом значного обсягу наукової літератури: список джерел налічує 622 найменування, серед яких 442 роботи іноземними мовами, а також праці вітчизняних і зарубіжних науковців. У дисертації використовуються закони та нормативно-правові акти України, а також правові документи ЄС, Ради Європи та інших держав, що забезпечує всебічність та глибину правового аналізу.

Наукове значення роботи полягає в теоретичному осмисленні та систематизації процесу інституціоналізації лобізму як конвенційної системи представництва груп інтересів та врегулювання політичних конфліктів у сучасному політичному процесі. У дослідженні вперше проведено комплексний аналіз лобіювання як механізму демократичного представництва, який включає політико-правові, соціальні та етичні аспекти. Це сприяє розвитку політичної науки через удосконалення методології вивчення взаємодії зацікавлених груп із державними інститутами в умовах політичних трансформацій, демократичного транзиту та глобалізаційних викликів. Науково-практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій щодо впровадження ефективних механізмів регулювання лобістської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції. Запропоновані моделі інституціоналізації лобізму та принципи врегулювання конфліктів інтересів можуть бути використані для формування національної нормативно-правової бази, що забезпечить прозорість, відповідальність та етичність

лобістських практик. Результати дослідження можуть бути застосовані у діяльності державних органів, громадських організацій та професійних лобістських асоціацій для підвищення ефективності політичного процесу та забезпечення плюралістичної демократії. Практичне значення дослідження обумовлене тим, що отримані автором наукові результати мають теоретико-прикладний характер та можуть використовуватися в науково – дослідній діяльності, в науковому та навчальному процесі для викладання спецкурсів політології за тематикою даного дослідження, в науково – методичній роботі – для підготовки навчальних посібників та підручників з політології за напрямками даного дослідження, в практичній політичній діяльності політтехнологів, політичних консультантів, спеціалістів з політичної комунікації.

Оцінка змісту роботи свідчить про її ґрунтовність та комплексний підхід до дослідження процесу інституціоналізації лобізму в сучасних політичних системах. Дисертація демонструє високий рівень теоретичної обізнаності, що відображається у глибокому аналізі концептуальних підходів до тлумачення понять «лобізм» і «лобіювання», а також у систематизації міжнародних практик політико-правового регулювання лобістської діяльності. Робота вирізняється інноваційним підходом до вивчення лобізму як інструменту демократичного представництва та врегулювання конфліктів інтересів, що має особливе значення в умовах демократичного транзиту та політичної нестабільності. Використання широкого методологічного інструментарію, зокрема структурно-функціонального, інституційного, акторно-мережевого та діяльнісного підходів, забезпечує комплексний характер дослідження і дозволяє оцінити вплив лобістських практик на політичний процес як на національному, так і на міжнародному рівнях. Особливу увагу приділено аналізу європейського досвіду регулювання лобізму, що робить результати дисертації актуальними для розробки національної стратегії інституціоналізації лобістської діяльності в Україні.

Зміст роботи повністю відповідає поставленим цілям та завданням, а отримані результати мають як теоретичну, так і практичну цінність для подальшого розвитку політичної науки та практики демократичного врядування. Дисертаційна робота включає в себе анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Сума пріоритетів окремих розділів і забезпечує повноту аналізу теми. Структура роботи організована відповідно до основних аспектів дослідження лобізму, з урахуванням його теоретичних та практичних аспектів у контексті політичних процесів. Робота складається з трьох розділів, кожен з яких має свою специфічну тематичну спрямованість. У першому розділі розглядаються основи концептуалізації лобізму в політичній науці та методологічні підходи до його вивчення. Перші підрозділи присвячені аналізу основних теоретичних концепцій, що визначають лобізм, а також інтерпретаціям цього феномену в контексті політичних процесів. Окрема увага звертається на методологічні основи дослідження лобізму в умовах стабілізації політичної системи, де лобізм розглядається як інструмент підтримки політичної стабільності. У другому

розділі здійснюється аналіз лобізму в умовах демократичного транзиту, зокрема його феноменології та процесів стандартизації. Особлива увага приділяється регулятивним практикам, що виникають у процесі демократичного транзиту, коли лобізм стає важливим інструментом забезпечення демократичного представництва в умовах політичних змін. Третій розділ присвячений вивченню інституціоналізації лобізму, його впливу на процеси врегулювання політичних конфліктів. Особлива увага приділяється аналізу регуляторних режимів, що існують у різних політичних системах, зокрема в країнах Вестмінстерської системи та в країнах Європи. Завершується робота загальними висновками, що підсумовують основні результати дослідження, дають рекомендації щодо розвитку лобістських практик і можливих шляхів удосконалення політичних систем через інституціоналізацію лобізму.

В цілому позитивно оцінюючи роботу, слід, разом з тим, висловити і деякі дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Серед них можна виокремити такі:

1. Впровадження Законів України 1) «Про правотворчу діяльність», прийнятого 24 серпня 2023 року та 2) «Про лобіювання» 23 лютого 2024 року змінює підходи до формування законодавства в Україні, зокрема в контексті регулювання лобіювання. Вважаємо, що було б доречно представити основні взаємозв'язки між цими законами та нормативно-правовими та політико-правовими наслідками, які можна очікувати від їх взаємодії для підвищення прозорості, підзвітності та ефективності процесів лобіювання в Україні.
2. Хоча теоретична та емпірична частини роботи мають чітку структуру і дозволяють автору здійснити ґрунтовний порівняльний аналіз різних політико-правових практик і моделей регулювання, на нашу думку, практика лобіювання в Україні не висвітлена в достатньому обсязі, незважаючи на те, що автор присвячує їй увагу у третьому розділі. Було б доцільно розширити дослідження конкретних випадків лобістської діяльності в Україні для більш повного розкриття теми.
3. Дисертаційна робота торкається важливої теми регулювання лобіювання в Європейському Союзі, однак варто було б більш детально розглянути проблему сек'юритизації іноземного лобіювання, баланс між прозорістю, національною безпекою та міжнародними зобов'язаннями. Зокрема, необхідно було б глибше проаналізувати, як сек'юритизація лобістської діяльності впливає на загальну стратегію ЄС, зокрема в аспектах міжнародних відносин і дипломатії, а також на його внутрішні політичні процеси.
4. У роботі досліджено питання ефективності механізмів прозорості лобістської діяльності в ЄС, зокрема Реєстру прозорості ЄС, однак було б доцільно більш детально розглянути проблеми, пов'язані з різноманітним підходом до регулювання лобізму в країнах-членах ЄС, а також запропонувати шляхи уніфікації практик для забезпечення рівних умов для лобістської діяльності на рівні ЄС.

Вважаємо, що дисертаційна робота Романа Ігоровича Євченко з обраної теми «Інституціоналізація лобізму в процесах врегулювання політичних конфліктів» є актуальною і самостійною. Робота вирізняється чітким науковим стилем викладу, що сприяє високій аналітичності та аргументованості дослідження. Слід підкреслити повноту викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Обґрунтовані наукові положення, а також наукова новизна, висновки, рекомендації як результати дослідження достатньо повно викладено у десяти наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, а також 6 тез доповідей за матеріалами науково-практичних конференцій (міжнародних, всеукраїнських). Отже, одержані дисертантом результати оприлюднені у достатній кількості публікацій у фахових виданнях з політичних наук та апробовані у виступах на конференціях, з публікацією тез. Стосовно дотримання академічної доброчесності - дисертаційна робота Р. І. Євченко на тему: «Інституціоналізація лобізму в процесах врегулювання політичних конфліктів» є самостійною та оригінальною працею. Використані ідеї, відомості та твердження мають необхідні посилання на відповідне джерело. Офіційним опонентом не виявлено фабрикації, фальсифікації, академічного плагіату у дисертації та наукових публікаціях автора.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК: Актуальність теми лобізму в Україні обумовлена змінами в законодавстві, внесеними після прийняття Закону України «Про лобіювання» у 2024 році. Зокрема, важливими є такі нормативно-правові акти, як Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил етичної поведінки суб'єктів лобіювання» від 1 жовтня 2024 року № 1128, Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення та функціонування Реєстру прозорості» від 15 жовтня 2024 року № 1175, а також зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання (Закон України від 21 березня 2024 року № 3620-IX). Ці нормативно-правові акти підкреслюють пріоритетність створення прозорості та ефективної системи регулювання лобістської діяльності в Україні, що є важливим напрямком для наукових досліджень і розробок. Розробка нових правових механізмів відповідає світовим стандартам етики та прозорості в політичних процесах. Дисертант включає в своїй дисертації аналіз міжнародних стандартів та аналіз розвитку законодавства України в цій сфері та демонструє авторське бачення проблем, що потребують розв'язання в українській політичній практиці.

Дисертаційна робота Р. І. Євченко на тему: «Інституціоналізація лобізму в процесах врегулювання політичних конфліктів» повною мірою відповідає вимогам, які висуваються до такого рівня досліджень, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502); Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора 8 філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, передусім за ступенем обґрунтованості результатів і рівнем їх наукової новизни, а також теоретичним та практичним значенням. Євченко Роман Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

доктор політичних наук,
професор, професор кафедри політології
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Ю.В. Узун

Ю.В. УЗУН

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС ПІДТВЕРДЖУЮ
Перший проректор ОНУ ім. І.І. Мечникова

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС
УЗУН Ю.В.

СТ. ІНСПЕКТОР ВІДДІЛУ

Г.В. Любарська

